

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

Природничо-географічний факультет

Кафедра загальної та регіональної географії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан природничо-географічного
факультету

Л.П. Міронець

«29» серпня 2025 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Історична географія

галузь знань: 01 Освіта

спеціальність: 014 Середня освіта (Географія)

освітньо-професійна програма: Середня освіта (Географія. Англійська мова)

мова навчання: українська

Погоджено науково-методичною
комісією природничо-географічного
факультету

29 серпня 2025 р.

Голова

(Міронець Л.П., к.пед.н, доцент)

Розробник: Корнус Олеся Григорівна кандидат географічних наук, доцент, завідувач кафедри загальної та регіональної географії

Робоча програма розглянута на засіданні кафедри загальної та регіональної географії
Протокол № 1 від “28” серпня 2025 року.

Завідувач кафедри

Корнус О.Г., канд. геогр. наук, доцент

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	бакалавр	Вибіркова	
		Рік підготовки:	
		2-й	2-й
Семестр			
4-й		4-й	
Лекції			
24 год.		6 год.	
Практичні, семінарські			
24 год.		6 год.	
Лабораторні			
год.		год.	
Самостійна робота			
72 год.		108 год.	
Консультації:			
год.		год.	
Загальна кількість годин – 120			Вид контролю: залік

2. Мета вивчення навчальної дисципліни

ознайомити студентів з науковою дисципліною, що досліджує взаємодію природи та людини, вплив географічного середовища на розвиток людського суспільства, використання людиною природи у своїй діяльності впродовж всієї її історії.

Завдання курсу:

- вивчити теоретичні та методологічні засади історичної географії;
- показати роль природного середовища в антропогенезі й етногенезі та соціально-економічному і культурному розвитку суспільства;
- з'ясувати зміни політичної карти світу протягом розвитку людського суспільства
- простежити тенденції взаємодії суспільства і природи в часовому вимірі;
- вивчити особливості та географію рас, етносів, мовних сімей і груп, релігій у світі.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

Студенти повинні **знати:**

- місце історичної географії в системі географічних наук та її зв'язки з іншими науками;
- проблеми історико-географічних досліджень в Україні;

- особливості взаємодії людського суспільства з навколишнім природним середовищем на різних етапах історичного розвитку;
 - роль природно-географічних чинників в антропогенезі;
 - расовий, етнічний, лінгвістичний, релігійний склад населення світу.
- Студенти повинні **вміти**:
- розрізняти предмет вивчення історичної географії та історії географії;
 - виявляти закономірності розвитку історико-географічних досліджень;
 - визначати роль природно-географічних факторів у розвитку суспільства;
 - виявляти вплив природних умов на особливості розселення та господарської діяльності людей;
 - аналізувати характер впливу природокористування на довкілля на різних етапах розвитку суспільства;
 - аналізувати етнічні процеси у світі та в окремих регіонах і країнах.

3. Передумови для вивчення дисципліни

Відсутні.

4. Критерії оцінювання результатів навчання

Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90-100	глибоко і міцно засвоїв програмний матеріал з історичної географії; вичерпно, послідовно, грамотно і логічно його викладає. Прогнозує і передбачає подальший хід явища, описує можливі наслідки, результати, що випливають з наявних даних. на основі проблемної ситуації, виділяє проблему, конструє гіпотези і перевіряє їх. При цьому студент не має утруднень при відповідях на видозмінені завдання, вільно справляється із класифікаціями, типологіями та іншими видами застосування знань, показує знайомство з монографічною літературою, правильно обґрунтовує прийняті рішення, володіє різнобічними навичками і прийомами виконання практичних робіт, володіє в повному обсязі специфічним поняттєво-термінологічним апаратом історичної географії.
82-89	твердо знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його; який не допускає суттєвих неточностей у відповідях на питання, правильно застосовує теоретичні положення при вирішенні практичних питань і задач, впевнено володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання, коректно встановлює причинно-наслідкові зв'язки.
74-81	знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його, але допускає деякі неточності під час відповіді; правильно застосовує теоретичні положення при вирішенні практичних питань і задач, володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання. Самостійно відтворює знання з елементами перетворення. Застосовує їх у видозмінених, але близькій до типової ситуації, однак потребує допомоги викладача. Дає свою власну інтерпретацію матеріалу (пояснення, короткий виклад). Уміє встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, здійснює перенесення дій.
64-73	має знання лише основного матеріалу, але не засвоїв його окремих деталей, допускає неточності, недостатньо правильні формулювання, порушення послідовності у викладі програмного матеріалу і відчуває утруднення при виконанні практичних робіт і розв'язанні задач.
60-63	самостійно відтворює інформацію та застосовує її у типовій ситуації, але при цьому виявляє невпевненість у своїх діях. На основі фактів робить

	висновки, але за допомогою викладача, намагається зробити звіт про виконані дії.
35-59	не знає більшої частини програмного матеріалу, допускає суттєві помилки; не володіє у достатньому обсязі поняттєво-термінологічним апаратом науки; невпевнено, із помилками виконує практичні завдання; не вміє наводити приклади із життя та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; відтворює інформацію лише на основі зовнішньої підказки.
1-34	має загальне уявлення про навчальну дисципліну, знання програмного матеріалу носить фрагментарний характер, відповіді на запитання дає «так» чи «ні».

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний контроль								Разом	Сума
РОЗДІЛ 1		РОЗДІЛ 2		РОЗДІЛ 3					
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	60	100
5	5	10	10	10	10	5	5		
Контроль самостійної роботи								40	
5	5	5	5	5	5	5	5		

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для іспит, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. Засоби діагностики результатів навчання

Засобами оцінювання та формами демонстрування результатів навчання є: усне та письмове опитування, тестування, індивідуальне навчально-дослідне завдання, результати виконання практичних робіт, залік. Оцінювання знань, навичок студентів враховує всі види занять, які передбачені програмою навчальної дисципліни. Загальна оцінка з дисципліни складається з поточних оцінок, які студент отримує під час практичних занять, виконання завдань самостійної роботи, контрольних робіт.

6. Програма навчальної дисципліни

6.1. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

РОЗДІЛ І. ІСТОРИЧНА ГЕОГРАФІЯ В СИСТЕМІ НАУК. ПОХОДЖЕННЯ І РОЗВИТОК ЛЮДИНИ В ПЕРВІСНУ ДОБУ

Тема 1. Історична географія як наукова дисципліна. Структура, предмет та завдання історичної географії. Розвиток історичної географії як наукової дисципліни. Періодизація в історичній географії.

Тема 2. Походження і розвиток людини в первісну добу. Огляд основних теорій походження людини. Поява людини сучасного типу. Початок формування суспільства. Розселення первісних людей по земній кулі. Поняття «раси», їх походження. Географічне середовище і його вплив на життя первісних людей. Передумови переходу до виробляючого господарства. Матеріальна культура. Палеодемографія.

РОЗДІЛ ІІ. ІСТОРИЧНА ГЕОГРАФІЯ СТАРОДАВНІХ ЦИВІЛІЗАЦІЙ ТА СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Тема 3. Стародавні цивілізації світу. Використання металів і розвиток матеріальної культури. Виникнення рабовласницького ладу і перших держав. Населення і духовна культура. Географія цивілізацій стародавнього Сходу. Стародавні цивілізації Середземномор'я. Племена і цивілізації Євразії, Африки, Австралії і Америки. Племена Африки, Австралії та Океанії. Племена і цивілізації Америки. Географічний поділ праці і торговельні зв'язки.

Тема 4. Історична географія Середньовіччя. Цивілізація Середньовіччя. Історична географія Середньовічної Європи. Історична географія Близького і Середнього Сходу. Історична географія Азії в епоху Середньовіччя. Історична географія Африки. Історична географія Північної та Латинської Америки. Історична географія Австралії і Океанії.

РОЗДІЛ ІІІ. ІСТОРИЧНА ГЕОГРАФІЯ РАННЬОГО НОВОГО ЧАСУ ТА НОВОГО ЧАСУ

Тема 5. Історична географія раннього Нового часу: становлення та розвиток. Історична географія Європи раннього Нового часу. Історична географія Азії раннього Нового часу.

Тема 6. Історична географія Західної Європи та Азії в епоху Нового часу. Суть і періодизація Нового часу. Розвиток продуктивних сил. Чисельність населення. Західна Європа в епоху Нового часу. Азія в епоху Нового часу.

Тема 7. Історична географія Нового часу: Америка, Африка, Австралія та Океанія. Північна Америка у період Нового часу. Історична географія Латинської Америки. Історична географія Африки. Історична географія Нового часу Австралії та Океанії.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Ус ь го	у тому числі					Ус ь ог о	у тому числі				
		Л е к ці ї	П р а к т .	Л а б о р .	К о н с т. р	С а м о с т. р		Ле кц ії	Пр акт.	Л а б о р .	Конс .	Сам ост.р
РОЗДІЛ І. ІСТОРИЧНА ГЕОГРАФІЯ В СИСТЕМІ НАУК. ПОХОДЖЕННЯ І РОЗВИТОК ЛЮДИНИ В ПЕРВІСНУ ДОБУ												
Тема 1. Історична географія як наукова дисципліна.	9	2	2	-	-	5	12					12
Тема 2. Походження і	9	2	2	-	-	5	14		2			12

розвиток людини в первісну добу.												
Разом за розділом 1	18	4	4	-	-	10	26		2			24
РОЗДІЛ II. ІСТОРИЧНА ГЕОГРАФІЯ СТАРОДАВНІХ ЦИВІЛІЗАЦІЙ ТА СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ												
Тема 3. Стародавні цивілізації світу.	18	4	4	-	-	10	16	2				14
Тема 4. Історична географія Середньовіччя.	18	4	4	-	-	10	16		2			14
Разом за розділом 2	36	8	8	-	-	20	32	2	2			28
РОЗДІЛ III. ІСТОРИЧНА ГЕОГРАФІЯ РАНЬОГО НОВОГО ЧАСУ ТА НОВОГО ЧАСУ												
Тема 5. Історична географія раннього Нового часу: становлення та розвиток.	16	2	2	-	-	12	14					14
Тема 6. Епоха Великих географічних відкриттів	18	4	4	-	-	10	16	2				14
Тема 7. Історична географія Західної Європи та Азії в епоху Нового часу	16	2	2	-	-	10	14					14
Тема 8. Історична географія Нового часу: Америка, Африка, Австралія та Океанія	16	4	4	-	-	10	18	2	2			14
Разом за розділом 3	66	10	12	-	-	42	62	4	2			56
Усього годин	120	24	24	-	-	72	120	6	6			108

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Тема 1. Історична географія в системі наук	2	
2	Тема 2. Походження і розвиток людини в первісну добу	2	
3	Тема 3. Стародавні цивілізації світу	4	
4	Тема 4. Історична географія Середньовіччя	4	
5	Тема 5. Історична географія раннього Нового часу: становлення та розвиток	2	
6	Тема 6. Епоха Великих географічних відкриттів	4	2
7	Тема 7. Історична географія Західної Європи та Азії в епоху Нового часу	2	2
8	Тема 8. Історична географія Нового часу: Америка, Африка, Австралія та Океанія	4	2
	<i>Всього</i>	24	6

Теми лабораторних занять

Виконання лабораторних робіт даною робочою програмою не передбачено.

8. Рекомендовані джерела інформації

Основні

1. Голобородов К. В. Історична географія українських та російських поселень дельти Дунаю до початку XVIII століття / К. В. Голобородов // Історіосфера : матеріали Тринадцятої наукової конференції викладачів, здобувачів вищої освіти та молодих учених Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського, [6-7 квіт. 2018 р.] / Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, Рада молодих учених та спеціалістів; [редкол. : Ю. А. Добролюбська (відп. ред.) та ін.]. – Одеса : [ПНПУ імені К. Д. Ушинського], 2018. – С. 62-67. dspace.pdpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/513
2. Котляр Ю. В. Історична географія. Спецкурс з історії : навчальний посібник / Ю. В. Котляр. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. – 216 с. <https://dspace.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/205/1/%D0%9A%D0%BE%D1%82%D0%BB%D1%8F%D1%80%20%D0%AE.%D0%92.%20%D0%86%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D0%B3%D0%B5%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F.%20%D0%A1%D0%BF%D0%B5%D1%86%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%81%20%D0%B7%20%D1%96%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%97.pdf>
3. Кудря І.Г. Історична географія Африки: постколоніальні студії // Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки. Том 31 (70) № 1 2020. http://www.hist.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/1_2020/20.pdf
4. Нікічук, В. (2022). Відображення історичної географії України на сторінках «Киевской старины». *Київські історичні студії*, (1 (14), 63-68. <https://doi.org/10.28925/2524-0757.2022.18>
5. Стефанюк Г.В. Навчально-методичний посібник «Історична географія на уроках історії в середній школі: опорні конспекти лекцій, глосарій і самостійна робота. Навчально-методичний посібник для студентів денної і заочної форм навчання спеціальності 014 Середня освіта (Історія) <https://kiid.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/124/2020/05/9.-%D0%A1%D1%82%D0%B5%D1%84%D0%B0%D0%BD%D1%8E%D0%BA-%D0%93.%D0%92.-%D0%86%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0-%D0%B3%D0%B5%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F-%D0%BD%D0%B0-%D1%83%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D1%85-%D1%96%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%97-%D0%B2-%D1%81%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D1%96%D0%B9-%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D1%96.-%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE-%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf>
6. Трубочанінов С. В. Історична географія Півдня України в дослідженнях учених Одеси (XIX - початок XX ст.) / С. В. Трубочанінов // «UChoice: 4P» Ukrainian Choice: Public Policy, Politics, Psychology: матер. Третьої міждисципл. наук-практ. конфер. (м. Одеса, 6 жовтня 2017 р.) / за заг. ред. Д. В. Яковлева. – Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2017. – С. 84-88. <http://hdl.handle.net/11300/8185>
7. Puji R. P. N., Wathon S., Ikhsan F. A., Kurnianto F. A., Apriyanto B. Historical geography: the analysis of geographic condition of Egyptian and Chinese civilizations // IOP Conf. Series: Earth and Environmental Science 243 (2019) 012157. <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1755-1315/243/1/012157/pdf>

Додаткові

1. Корнус О. Г. Історична географія : навчальний посібник. Суми : СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2013. 156 с.
2. Трубочанінов С. В. Історична географія України: Навчальний посібник / Кам'янець-Подільський національний університет ім. Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський: Оіном, 2013. 192 с.
3. Шищенко П. Історія географії та історична географія: галузі науки і навчальні дисципліни : http://papers.univ.kiev.ua/1/geografija/articles/shyshchenko-p-munich-n-history-of-geography-and-historical-geography-branch_13576.pdf
4. Щодра О. Історична географія України від найдавніших часів до кінця XVIII століття : навч. посіб. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2016. 298 с.
5. Гуцуляк О.Б. Теорія антропосоціогенезу: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2015. –90 с. <http://194.44.152.155/elib/local/2814.pdf>
6. Голованов С. О. Історія стародавнього світу : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. істор. спец. Т. 1 // Всесвітня історія : в 5 т. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 472 с. http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/21073/1/Holovanov_S_ISS_T1_2016.pdf
7. Поправко О.В. Антропология: навчальний посібник. Мелітополь: Вид-во МДПУ імені Богдана Хмельницького, 2016. 285 с. http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/1950/1/%D0%9F%D0%BE%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BA%D0%BE%D0%20%D0%9E.%D0%92._%D0%90%D0%9D%D0%A2%D0%A0%D0%9E%D0%9F%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%93%D0%86%D0%AF_%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf
8. Bowden Brett. In the Name of Civilization: War, Conquest, and Colonialism. https://scielo.conicyt.cl/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0719-36962019000100073
9. The History Teacher Library <https://thehistoryteacher.org/>
10. Charles W. J. Withers (2013) Geography and the Classical World: Unearthing Historical Geography's Forgotten Past, The AAG Review of Books, 1:3, 116-117 DOI: 10.1080/2325548X.2013.850348. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/2325548x.2013.850348>

Інформаційні ресурси

1. <https://dl.sspu.edu.ua/course/view.php?id=7141> – дистанційний курс в Moodle.
2. <http://istgeography.moy.su>
3. <http://gumilevica.kulichki.net/articles/Article85.htm>
4. <http://www.myslenedrevo.com.ua/ru/Sci/AuxHistSci/HistGeography.html>
5. <http://histua.com/ru/slovar/i/istorichna-geografiya>

Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

1. Відео-фільми та презентації по темам курсу.
2. Мультимедійне обладнання (ноутбук, проектор).
3. Географічні атласи та карти, контурні карти.
4. Корнус О. Г. Історична географія : навчальний посібник. Суми : СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2013. 156 с.
5. Корнус О. Г. Історична географія: методичні вказівки для виконання практичних та самостійних робіт. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. 28 с. <https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/9429/1/Kornus%20Istorichna%20geografia.pdf>